

Prawne formy ochrony przyrody w aspekcie zadań i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego

dr Agnieszka Jaworowicz-Rudolf

1. Formy ochrony przyrody jako instytucje prawnej ochrony przyrody i ich typologia

Zgodnie z koncepcją przyjętą w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹ forma ochrony przyrody to instytucja prawna polegająca na wyodrębnieniu określonego przedmiotu ochrony, uznaniu go za chroniony powszechnie obowiązującym aktem normatywnym, poddaniu go szczególnemu reżimowi prawnemu, w którym zasadniczą rolę odgrywają zakazy zachowania zagrażające temu przedmiotowi, oraz ustanowieniu odpowiedzialności typu penalnego za naruszenie tych zakazów². Wyliczenie zawarte w art. 6 ust. 1 u.o.p. wskazuje, iż formami ochrony przyrody są:

- 1) parki narodowe,
- 2) rezerваты przyrody,
- 3) parki krajobrazowe,
- 4) obszary chronionego krajobrazu,
- 5) obszary Natura 2000,
- 6) pomniki przyrody,
- 7) stanowiska dokumentacyjne,
- 8) użytki ekologiczne,
- 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,
- 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Przyjmując za kryterium rodzaj chronionego dobra będącego elementem przyrody, można dokonać umownej klasyfikacji form ochrony przyrody na trzy kategorie:

- formy ochrony obszarowej – wymienione w pkt. 1-5 powyższego wyliczenia,
- formy ochrony obiektowej (indywidualnej) – wymienione powyżej w pkt. 6-9,
- ochronę gatunkową roślin, zwierząt i grzybów.

2. Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody jako baza form ochrony przyrody

Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska prowadzi w systemie teleinformatycznym Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody. Baza form ochrony przyrody jest aktualizowana w oparciu o dane pochodzące z rejestrów prowadzonych przez regionalnych dyrektorów ochrony środowiska oraz inne organy odpowiedzialne za ochronę przyrody. Zgodnie z art. 113 ust. 4 u.o.p. *organ, który utworzył lub ustanowił formę ochrony przyrody (...) przesyła Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska, w terminie 30 dni od dnia jej utworzenia lub ustanowienia, kopię aktu o utworzeniu lub ustanowieniu danej formy ochrony (...) a także, w tym samym terminie, dokonuje wpisu tych informacji do centralnego rejestru form ochrony przyrody*. Aktualność danych wpisanych do rejestru zależy więc, w zasadniczym stopniu, od realizacji ustawowego obowiązku przez właściwe organy, tj.:

- rady gmin w zakresie pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i użytków ekologicznych;
- sejmiki województw w zakresie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu;
- regionalnych dyrektorów ochrony środowiska w zakresie rezerwatów przyrody;
- Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w zakresie obszarów Natura 2000;
- dyrektora parku narodowego w zakresie parków narodowych.

Integralną częścią Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody jest prowadzony także przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska pod adresem geoserwis.gdos.gov.pl interaktywny portal mapowy. Prezentowane są tam lokalizacje i przebiegi granic wszystkich form ochrony przyrody obowiązujących w Polsce na tle różnorodnych materiałów

1 Tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1614 z późn. zm. Ustawa ta określana jest dalej skrótem u.o.p.

2 Por. W. Radecki, Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz, Difin, Warszawa 2008, s. 65.

Baza Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody

Zestawienie form ochrony przyrody w Polsce

Lp.	Nazwa formy ochrony	Liczba obiektów
1.	Parki narodowe	23
2.	Rezerваты przyrody	1499
3.	Parki krajobrazowe	124
4.	Obszary chronionego krajobrazu	407
5.	Obszary Natura 2000	145 obszary specjalnej ochrony ptaków (PLB) 849 specjalne obszary ochrony siedlisk (PLH)
6.	Pomniki przyrody	31404
7.	Stanowiska dokumentacyjne	178
8.	Użytki ekologiczne	7654
9.	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	263
10.	Ochrona gatunkowa	715 gatunków roślin 322 gatunków grzybów 799 gatunków zwierząt

Dane w punktach 1-9 - źródło: Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, crfop.gdos.gov.pl - dane aktualizowane na bieżąco;

Dane w punkcie 10 - źródło: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, stan na styczeń 2015 r. - dane dotyczą gatunków rodzimych.

kartograficznych takich jak mapy topograficzne, zobrazowania lotnicze i satelitarne, granice administracyjne czy granice odniesienia działek rolnych LPIS. Serwis ten pozwala na samodzielne przeglądanie i zapoznanie się z dostępnymi danymi przestrzennymi³. Trzeba jednakże podkreślić, iż mimo że dane prezentowane na stronach crfop.gdos.gov.pl i geoserwis.gdos.gov.pl pochodzą z aktów prawnych dotyczących form ochrony przyrody oraz są uzyskiwane na podstawie tych aktów, to nie stanowią jednak prawnego ustalenia lokalizacji i przebiegu granicy form ochrony przyrody. Dlatego też w celu dokonywania czynności prawnych oraz stosowania prawa należy posługiwać się bezpośrednio zapisami aktów prawnych o ustanowieniu (lub innych aktów prawnych dotyczących) formy ochrony przyrody, a w przypadku niejasności należy skontaktować się bezpośrednio z organem w którego kompetencjach dana forma się znajduje.

Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska koordynuje funkcjonowanie form ochrony przyrody tj. rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Koordynacja ta polega w szczególności na prawie żądania informacji dotyczących funkcjonowania wskazanych powyżej form ochrony przyrody i publikowaniu rekomendacji w tym zakresie.

3. Obszarowe formy ochrony przyrody w aspekcie zadań i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego

3.1. Uzgadnianie utworzenia, zmiany granic lub likwidacji parku narodowego

Park narodowy jest najwyższą formą obszarowej i konserwatorskiej ochrony przyrody, na obszarze której, z uwagi na szczególne wartości ochronie podlega całość przyrody oraz swoiste cechy krajobrazu. W założeniu jest antytezą sztucznego parku, a jego istotę stanowi utrzymywanie w stanie pierwotnym rodzimej i dzikiej przyrody. Utworzenie parku narodowego wymaga aktu w postaci ustawy (art. 8 ust. 2 w zw. z art. 10 ust. 3 u.o.p.). Za park narodowy może być uznana tylko forma ochrony przyrody:

- 1) której granice określone są na podstawie aktu normatywnego, jakim jest rozporządzenie Rady Ministrów;
- 2) o obszarze nie mniejszym niż 1000 ha;
- 3) w której przedmiotem ochrony jest całość przyrody, a więc różnorodność biologiczna, zasoby, twory i składniki przyrody nieożywionej oraz krajobraz, ze względu na ich szczególne wartości przyrodnicze, społeczne, kulturowe i edukacyjne;
- 4) której celem ustanowienia jest kompleksowa ochrona obejmująca: zachowanie, przywracanie i odtwarzanie właściwego stanu zasobów i składników przyrody.

Utworzenie i istnienie parku narodowego wiąże się z wyjęciem danego obszaru spod powszechnie obowiązującego

³ W przypadku potrzeby pobrania kopii danych należy skorzystać ze specjalnej podstrony witryny Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska <http://www.gdos.gov.pl/dane-i-metadane>

porządku prawnego, poddaniu go szczególnemu reżimowi porządkowo-ochronnemu i oddaniu w zarząd przedstawicielowi administracji rządowej, którym jest dyrektor parku narodowego. Ogranicza to samorządność społeczności lokalnych, zatem istnieje ustawowy wymóg uzgodnienia z właściwymi miejscowo organami uchwałodawczymi jednostek samorządu terytorialnego (tj. sejmikiem województwa, radą powiatu i radą gminy) określenia granic parku narodowego, każdorazowej zmiany jego granic, jak i jego likwidacji. Uzgodnienie (oznacza to samo co zgoda) następuje w formie *uchwały sejmiku województwa, rady powiatu, rady gminy* i ma charakter wiążący.

Warto dodać, iż w sytuacji określenia, zmiany granic i likwidacji parku narodowego, obok zgody zainteresowanych jednostek samorządu terytorialnego, ustawa nakłada również obowiązek uzyskania przez Radę Ministrów jako organ właściwy do sporządzenia projektu rozporządzenia, opinii zainteresowanych organizacji pozarządowych (niezłożenie w terminie 30 dni od dnia przedłożenia do wiadomości projektowanych zmian uwag przez organizacje pozarządowe traktuje się jako ich brak).

Należy też zaakcentować istniejący obowiązek współdziałania pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego a organem zarządzającym parkiem narodowym (dyrektorem parku narodowego) na etapie opracowywania m.in. projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województwa. Ustalenia tych projektów w części dotyczącej parku narodowego i jego otuliny, mogące mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody parku narodowego, wymagają uzgodnienia z dyrektorem parku. Pominięcie przez jednostkę samorządu terytorialnego tej procedury w opracowywaniu projektów tych dokumentów pociąga za sobą ich nieważność.

3.2. Tworzenie, zmienianie granic, likwidacja parku krajobrazowego

Park krajobrazowy jest podstawową prawną formą ochrony walorów krajobrazowych środowiska, tworzoną w drodze *uchwały sejmiku województwa*, uzgadnianej z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. Uchwała ta określa nazwę parku, jego obszar, przebieg granicy i otulinę, jeżeli została wyznaczona, szczególne cele ochrony oraz zakazy właściwe dla danego parku krajobrazowego lub jego części. Utworzenie parku krajobrazowego położonego na terenie więcej niż jednego województwa następuje w drodze podjęcia jednoznacznej uchwały właściwych sejmików województw.

Parki obejmują obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe, a tworzone są w celu zachowania, popularyzacji wyżej wymienionych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Obszary mieszczące się w granicach parku krajobrazowego objęte są w zasadzie ochroną krajobrazową, czyli formułą ochronną dopuszczającą pozostawienie gruntów rolnych czy obszarów leśnych w gospodarczym wykorzystaniu, przy czym w sytuacji, gdy zaistnieje potrzeba wprowadzenia na obszarze parku krajobrazowego ostrzejszego reżimu ochronnego, może to nastąpić poprzez utworzenie w jego obrębie rezerwatu lub jednej form ochrony obiektowej. Wokół parku krajobrazowego fakultatywnie tworzona jest otulina⁴.

Prawną podstawą powiększenia, zmniejszenia i likwidacji parku krajobrazowego, podobnie jak przy jego tworzeniu, jest *uchwała sejmiku województwa*, uzgadniana z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. W każdym przypadku przyjęcie odpowiedniego aktu musi być poprzedzone obligatoryjnie uzgodnieniem z właściwymi miejscowo **radami gmin**, które podejmują *uchwały* w tym przedmiocie. Przesłanką zmniejszenia lub likwidacji parku krajobrazowego może być jedynie bezpowrotna utrata przez obszar parku krajobrazowego wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych, czyli tych, które stały się przesłanką do jego objęcia tą formą ochrony przyrody.

Uzgodnień dokonuje się w trybie art. 106 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, z zastrzeżeniem że brak przedstawienia stanowiska w terminie miesiąca od dnia otrzymania projektu uchwały, jest uważane za uzgodnienie projektu. Rada gminy może odmówić uzgodnienia projektu uchwały w sprawie utworzenia parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru, likwidacji lub zmniejszenia obszaru parku krajobrazowego wyłącznie w przypadku, gdy przyjęcie tej uchwały prowadziłoby do ograniczenia możliwości rozwojowych gminy wynikających z ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego lub miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w stopniu nieproporcjonalnym do wartości jakie park krajobrazowy ma chronić. Rada gminy nie może natomiast odmówić uzgodnienia projektu w/w uchwał w przypadku, gdy podjęcie tej uchwały jest konsekwencją rekomendacji dotyczącej utworzenia lub powiększenia obszaru parku krajobrazowego zawartej w audycie krajobrazowym, o którym mowa w art. 38a ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru może nastąpić również na wniosek rady gminy, na

4 Jednostki samorządu terytorialnego mają ustawowy obowiązek uzgodnienia projektów dokumentów planistycznych, w tym studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania województw z właściwym miejscowo regionalnym dyrektorem ochrony środowiska, jednakże tylko w części, w jakiej dotyczą one parku krajobrazowego lub utworzonej wokół niego otuliny.

obszarze której park krajobrazowy miałby być utworzony lub powiększony. Wniosek taki rozpatrywany jest nie później niż w terminie 3 miesięcy od dnia otrzymania wniosku przez sejmik właściwego województwa.

3.2. Wprowadzanie zakazów obowiązujących w parku krajobrazowym

Tworząc w drodze *uchwały* park krajobrazowy **sejmik województwa**, na mocy ustawowego upoważnienia, kierując się potrzebami ochrony przyrody podyktowanymi realiami konkretnego parku, zamieszcza w akcie ustanawiającym tę formę ochrony przyrody wybrane zakazy i ograniczenia dopuszczone przez ustawodawcę jako możliwe do wprowadzenia na obszarze parku, a wymienione w sposób wyczerpujący w ustawie o ochronie przyrody (stanowiącym zamknięty katalog tych zakazów i ograniczeń), jak m.in. zakaz realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska⁵, czy inne zakazy budownictwa, likwidowania i niszczenia zadrzewień itd.

3.4. Nadawanie statutu parku krajobrazowego i powołanie organów parku krajobrazowego

Park krajobrazowy to nie tylko obszar chroniony, lecz także jednostka organizacyjna mająca swoje struktury organizacyjne i organy. **Sejmik województwa** w drodze *uchwały* nadaje parkowi krajobrazowemu (lub zespołowi parków krajobrazowych, jeżeli go utworzono) statut. Statut jest aktem wewnętrznym określającym wyłącznie strukturę organizacyjną parku lub zespołu parków. Organem zarządzającym jest dyrektor parku krajobrazowego (zespołu parków krajobrazowych), natomiast organem opiniodawczo-doradczym jest rada parku krajobrazowego. Oba organy powoływane są przez zarząd województwa.

3.5. Ustanawianie planu ochrony dla parku krajobrazowego

Plan ochrony dla parku krajobrazowego ustanawiany jest w drodze *uchwały sejmiku województwa* (jeżeli park położony jest na terenie kilku województw ustanawia go sejmik województwa właściwy ze względu na siedzibę dyrekcji parku, w porozumieniu z pozostałymi sejmikami). Projekt planu ochrony sporządza dyrektor parku krajobrazowego. Projekt ten wymaga zaopiniowania przez właściwe miejscowo **rady gmin**, które wydają w tym przedmiocie *uchwały*. Jeżeli projekt planu jest niezgodny z celami ochrony przyrody sejmik odmawia jego ustanowienia. Plan ochrony może być zmieniony, jeżeli wynika to potrzeb ochrony przyrody. Projekt *uchwały* w sprawie ustanowienia planu ochrony dla parku

krajobrazowego, jak i *uchwały* w sprawie dokonania zmiany planu ochrony wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

3.6. Wyznaczanie, zmienianie granic i likwidacja obszaru chronionego krajobrazu oraz wprowadzanie zakazów obowiązujących na takim obszarze

Obszar chronionego krajobrazu to wyznaczana w drodze *uchwały sejmiku województwa*, uzgodnionej z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska, forma ochrony przyrody tworzona celem zaspokajania potrzeb związanych z turystyką lub wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych, obejmująca obszary wyróżniające się ze względu na krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach. W odróżnieniu od parków krajobrazowych, obszary chronionego krajobrazu nie są odrębnymi jednostkami organizacyjnymi, lecz większymi obszarami, służącymi przede wszystkim turystyce masowej i rekreacji, na których działalność gospodarcza w istocie nie jest ograniczana, choć są one chronione przed lokalizacją szczególnie uciążliwego przemysłu. Znaczenie tej formy wiąże się przede wszystkim z wykorzystywaniem jej dla tworzenia korytarzy ekologicznych, które zgodnie z ustawową definicją stanowią obszar umożliwiający migrację roślin, zwierząt i grzybów.

Projekt aktu w sprawie wyznaczenia lub powiększenia obszaru chronionego krajobrazu wymaga uzgodnienia z właściwą miejscowo radą gminy. Likwidacja (lub zmniejszenie) obszaru chronionego krajobrazu dokonywana w trybie *uchwały sejmiku województwa* może nastąpić tylko w razie bezpowrotnej utraty walorów, ze względu na które obszar wyznaczono. Projekty *uchwał sejmiku województwa* o wyznaczeniu obszaru chronionego krajobrazu, jak i w sprawie likwidacji lub zmiany granic obszaru chronionego krajobrazu wymagają uzgodnienia z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

Rada gminy może odmówić uzgodnienia projektu *uchwały* w sprawie wyznaczenia, likwidacji lub zmniejszenia obszaru chronionego krajobrazu wyłącznie w przypadku, gdy przyjęcie tej *uchwały* prowadziło do ograniczenia możliwości rozwojowych gminy wynikających z ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego lub miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w stopniu nieproporcjonalnym do wartości jakie obszar chronionego krajobrazu ma chronić. Rada gminy nie może natomiast odmówić uzgodnienia projektu takowej *uchwały*, w przypadku, gdy podjęcie tej *uchwały* jest konsekwencją rekomendacji dotyczącej utworzenia lub powiększenia obszaru chronionego krajobrazu zawartej w audycie krajobrazowym, o którym mowa w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym⁶.

5 Tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.

6 t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 z późn. zm.

Utworzenie obszaru chronionego krajobrazu lub jego powiększenie może nastąpić również na wniosek rady gminy, na obszarze której obszar chronionego krajobrazu miałby być utworzony lub powiększony. Wniosek taki rozpatrywany jest nie później niż w terminie 3 miesięcy od dnia otrzymania wniosku przez sejmik właściwego województwa.

Projekty studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województw i planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, w części dotyczącej obszaru chronionego krajobrazu, wymagają uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska w zakresie ustaleń tych planów, mogących mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody obszaru chronionego krajobrazu. Na obszarze chronionego krajobrazu **sejmik województwa**, w drodze *uchwały* stanowiącej akt prawa miejscowego:

- 1) wyznacza, w granicach krajobrazów priorytetowych zidentyfikowanych w ramach audytu krajobrazowego, o którym mowa w art. 38a ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, strefy ochrony krajobrazu stanowiące w szczególności przedpola ekspozycji, osie widokowe, punkty widokowe oraz obszary zabudowane wyróżniające się lokalną formą architektoniczną, istotne dla zachowania walorów krajobrazowych obszaru chronionego krajobrazu, wraz ze wskazaniem które z zakazów, wymienionych w art. 24 ust. 1a u.o.p., obowiązują w danej strefie;
- 2) określa wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym.

Projekt uchwały w tej sprawie opracowuje zarząd województwa⁷.

Projekt uchwały w tej sprawie, w części dotyczącej wprowadzenia zakazów, wymienionych w art. 24 ust. 1a u.o.p., wymaga uzgodnienia z właściwą miejscowo radą gminy. Uzgodnienia dokonuje się w trybie art. 106 k.p.a., z zastrzeżeniem że brak przedstawienia stanowiska w terminie miesiąca od dnia otrzymania projektu uchwały, jest uważane za uzgodnienie projektu. Rada gminy może odmówić uzgodnienia projektu uchwały wyłącznie w przypadku, gdy wprowadzenie zaka-

zów, wymienionych w art. 24 ust. 1a u.o.p., prowadziłyby do ograniczenia możliwości rozwojowych gminy wynikających z ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego lub miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w stopniu nieproporcjonalnym do wartości jakie obszar chronionego krajobrazu ma chronić. Zmiana uchwały następuje w takim trybie, w jakim jest ona uchwalana.

Zakres dopuszczalnych zakazów i ograniczeń obowiązujących na obszarze chronionego krajobrazu wyznacza art. 24 ustawy o ochronie przyrody w formie listy zakazów i ograniczeń, która z jednej strony stanowi pewien wzorzec, z drugiej wyznacza dopuszczalną granicę obostrzeń. Zakazy i ograniczenia, nie obowiązują z mocy ustawy, lecz od chwili wejścia w życie aktu konstytuującego tę formę ochrony przyrody.

Na obszarze chronionego krajobrazu mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- 4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
- 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych; budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od: a) linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych, b) zasięgu lustra wody

⁷ Zarząd województwa, sporządzając projekt uchwały zapewnia możliwość udziału społeczeństwa, na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2018 r. poz. 2081 z późn. zm.), w postępowaniu, którego przedmiotem jest sporządzenie projektu. Projekt uchwały wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 389 pkt 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne⁸ – z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej;

- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od linii brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego.

Na obszarze chronionego krajobrazu, dla terenów:

- 1) objętych miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego i położonych w strefach ochrony krajobrazu, o których mowa w art. 23a ust. 1 pkt 1 u.o.p., wprowadza się zakazy:
 - a) lokalizowania nowych obiektów budowlanych,
 - b) zalesiania;
- 2) nieobjętych miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego położonych w strefach ochrony krajobrazu, o których mowa w art. 23a ust. 1 pkt 1 u.o.p., wprowadza się zakazy:
 - a) lokalizowania nowych obiektów budowlanych,
 - b) lokalizowania nowych obiektów budowlanych odbiegających od lokalnej formy architektonicznej,
 - c) lokalizowania nowych obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 2 kondygnacje lub 7 m,
 - d) zalesiania.

Na obszarze chronionego krajobrazu zakazuje się niszczenia i uszkodzania obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym wskazanych w uchwale sejmiku województwa sprawie wyznaczenia strefy ochrony krajobrazu, o której mowa w art. 23a ust. 1. u.o.p.

3.7. Opiniowanie projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody, parku krajobrazowego

Organy przygotowujące projekty planów ochrony, będących podstawą dla funkcjonowania parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych mają obowiązek przedkładania projektów planów ochrony właściwym miejscowo radom gmin w celu ich zaopiniowania. **Rady gmin** wyrażają opinie w formie *uchwały*.

3.8. Opiniowanie projektu listy obszarów Natura 2000

Opracowany przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska projekt listy obszarów Natura 2000 wymaga zasięgnięcia opinii właściwych miejscowo **rad gmin**, które wyrażają je w formie *uchwał*. Niezłożenie przez radę gminy opinii w terminie 30 dni od dnia otrzymania projektu uznaje się za brak uwag.

⁸ t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2268 z późn. zm.

4. Obiektowe (indywidualne) form ochrony przyrody w aspekcie zadań i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego

4.1. Ustanawianie i znoszenie formy ochrony przyrody w postaci pomnika przyrody

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska oraz inne wyróżniające się z uwagi na ich indywidualne cechy zasoby, składniki i twory przyrody, poddane ochronie ze względu na ich szczególną wartość przyrodniczą, naukową, kulturową, historyczną lub krajobrazową np. okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywieziska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie (na terenach niezabudowanych drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia).

Kompetencje do ustanowienia pomnika przyrody posiada **rada gminy** w drodze *uchwały*. Projekt uchwały wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. W akcie ustanawiającym formę ochrony jaką jest pomnik przyrody organ określa nazwę, położenie, osobę sprawującą nadzór, cele ochrony oraz odnoszące się do danego obiektu (obszaru) lub jego części poddanych ochronie zakazy i ograniczenia. Zniesienie pomnika przyrody może nastąpić w trzech przypadkach: w razie utraty wartości przyrodniczych, dla których ustanowiono tę formę, w razie konieczności realizacji inwestycji celu publicznego, w celu zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego. Zniesienie formy dokonywane jest przez **radę gminy** w drodze *uchwały*, po uzgodnieniu z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

W dniu 4 grudnia 2017 r. Minister Środowiska wydał rozporządzenie w sprawie kryteriów uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody⁹. Ma ono zastosowanie przy podejmowaniu uchwał rad gmin o ustanowieniu nowych pomników przyrody, natomiast do pomników przyrody ustanowionych przed dniem wejścia w życie tegoż rozporządzenia jego przepisów nie stosuje się.

⁹ Dz. U. 2017 poz. 2300. Rozporządzenie zaczęło obowiązywać z dniem 17 grudnia 2017 r. Delegacja do jego wydania przez wiele lat nie była wykonana, mimo że ustawowe upoważnienie do wydania rozporządzenia ma w tym przypadku charakter obligatoryjny, a nie fakultatywny. Brak kryteriów uznawania tworów przyrody za pomniki przyrody powodował, że rady gmin w niewielkim zakresie korzystały ze swych kompetencji do ustanawiania tej formy ochrony przyrody.

Kryteriami uznawania drzew za pomniki przyrody są:

- 1) obwód pnia nie mniejszy niż minimalny obwód pnia drzewa mierzony na wysokości 130 cm dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew, określony w załączniku do rozporządzenia, lub
- 2) wyróżnianie się wśród innych drzew tego samego rodzaju lub gatunku w skali kraju, województwa lub gminy, ze względu na obwód pnia, wysokość, szerokość korony, wiek, występowanie w skupiskach, w tym w alejach lub szpalerach, pokrój lub inne cechy morfologiczne, a także inne wyjątkowe walory przyrodnicze, naukowe, kulturowe, historyczne lub krajobrazowe.

Kryterium uznawania krzewów za pomniki przyrody jest wyróżnianie się wśród innych krzewów tego samego rodzaju lub gatunku w skali kraju, województwa lub gminy, ze względu na wysokość, szerokość, wiek, występowanie w skupiskach, pokrój lub inne cechy morfologiczne, a także inne wyjątkowe walory przyrodnicze, naukowe, kulturowe, historyczne lub krajobrazowe.

Kryterium uznawania tworów przyrody nieożywionej za pomniki przyrody jest wyróżnianie się w skali kraju, województwa lub gminy wśród innych tworów przyrody nieożywionej tego samego typu ze względu na:

- 1) intensywność i formę koncentracji wypływu wody, właściwości fizykochemiczne wód, w tym występowanie wód mineralnych, lub zlokalizowanie wśród innych form geomorfologicznych – w przypadku źródeł;
- 2) wysokość – w przypadku wodospadów;
- 3) intensywność i formę koncentracji wypływu wody, otoczenie charakterystycznymi utworami skalnymi powstałymi z wytrącania się minerałów z wypływających wód lub zlokalizowanie wśród innych form geomorfologicznych – w przypadku wywierzysk;
- 4) skład petrograficzny – w przypadku skałek;
- 5) profil lub inne cechy geomorfologiczne – w przypadku jarów;
- 6) rozmiar, skład petrograficzny lub inne cechy geologiczne – w przypadku głązów narzutowych;
- 7) długość korytarzy, wielkość deniwelacji, występowanie innych form geomorfologicznych, w tym form krasowych – w przypadku jaskiń.

Kryterium uznawania tworów przyrody nieożywionej za pomniki przyrody może być także wyróżnianie się w skali kraju, województwa lub gminy wśród innych tworów przyrody nieożywionej tego samego typu, ze względu na wielkość, inne cechy morfologiczne lub strukturalne, występowanie w skupiskach, reprezentatywność, unikatowość, a także inne wyjątkowe walory przyrodnicze, naukowe, kulturowe, historyczne, krajobrazowe lub estetyczne.

4.2. Obowiązek utrzymywania w należyтым stanie drzew mających status pomnika przyrody

Podstawę prawną wydatkowania środków finansowych z budżetu gminy na utrzymywanie pomników przyrody stanowi art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym¹⁰. Władze gminy działają słusznie i zgodnie z prawem wydając środki finansowe z budżetu gminy na ekspertyzy stanu zdrowotnego drzew będących pomnikami przyrody i niezbędne zabiegi pielęgnacyjne. Objęcie drzew ochroną prawną w formie ustanowienia pomników przyrody oznacza, że nadzór nad ich utrzymaniem i pielęgnacją odbywa się na koszt gminy, bez względu na to na mocy jakiego aktu prawa miejscowego pomnik przyrody został ustanowiony, tzn. czy pomnik przyrody został ustanowiony rozporządzeniem wojewody (co wynikało z uprzednio obowiązującego stanu prawnego) czy uchwałą rady gminy. Koszty związane z oznakowaniem drzew tabliczkami informacyjnymi, wskazującymi na status prawny drzew, koszty wynikające z przeprowadzanych prac pielęgnacyjnych i konserwatorskich drzew oraz koszty ekspertyz dendrologicznych powinny być finansowane z budżetu gminy. Gmina może ponadto ubiegać się o wsparcie finansowe na utrzymanie cennych zasobów przyrodniczych, wykonywanie zabiegów pielęgnacyjnych pomników przyrody itp. z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Należy wspomnieć, iż na wykonanie zabiegów pielęgnacyjnych lub konserwacyjnych pomników przyrody, potrzebna jest **uchwała rady gminy** uzgadniająca te zabiegi. W uchwale tej uzgadnia się zakres zabiegów pielęgnacyjnych, określa się termin oraz warunki wykonania tychże zabiegów, w tym wymagania kwalifikacyjne osób, które będą zabiegi te wykonywały oraz zobowiązuje się wójta do przeprowadzenia kontroli przeprowadzonych prac. Uchwały rady gminy w sprawie przeprowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych lub konserwacyjnych pomników przyrody (wskazanych enumeratywnie w tytule uchwały) podejmowane są na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 1 i 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz art. 45 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Rada gminy dokonuje uzgodnienia prac wykonywanych na potrzeby ochrony przyrody i realizacji celu publicznego, bez względu na to na mocy jakiego aktu prawa miejscowego pomnik przyrody został ustanowiony, tzn. czy pomnik przyrody został ustanowiony rozporządzeniem wojewody czy uchwałą rady gminy.

¹⁰ Tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm. Zgodnie z treścią art. 7 ust. 1 pkt 1 te same ustawy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej.

Przed podjęciem uchwały uzgadniającej zakres i warunki przeprowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych muszą zostać przeprowadzone oględziny drzewa pomnikowego.

4.3. Ustanawianie i znoszenie formy ochrony przyrody w postaci stanowiska dokumentacyjnego

Stanowisko dokumentacyjne to forma ochrony dziedzictwa przyrody nieożywionej (w szczególności tzw. dziedzictwa geologicznego). Obejmuje się nią, biorąc pod uwagę wartość naukową i dydaktyczną, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskiń, schronisk podskalnych wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych i nieczynnych wyrobisk górniczych, jak również miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt traktowanych jako dziedzictwo paleontologiczne. Kompetencje do ustanowienia takiej formy ochrony przyrody posiada **rada gminy** w drodze *uchwały*. Projekt uchwały wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. W akcie ustanawiającym stanowisko dokumentacyjne rada gminy określa nazwę, położenie, osobę sprawującą nadzór, cele ochrony oraz odnoszące się do danego obiektu (obszaru) lub jego części poddanych ochronie zakazy i ograniczenia. Zniesienie formy dokonywane jest przez **radę gminy** w drodze *uchwały*, po uzgodnieniu z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. Zniesienie może nastąpić w razie utraty przez daną formę wartości przyrodniczych, dla której ją ustanowiono, w razie konieczności realizacji inwestycji celu publicznego, w celu zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego.

4.4. Ustanawianie i znoszenie formy ochrony przyrody w postaci użytku ekologicznego

Za użytk ekologiczny mogą zostać uznane zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej, a w szczególności naturalne zbiorniki wodne, bagna, torfowiska, wydmy, starorzecza, jak również siedliska przyrodnicze, stanowiska, ostoje rzadkich lub chronionych roślin, zwierząt i grzybów oraz miejsca ich rozmnażania lub sezonowego przebywania. Obiekty te często traktowane jako nieużytki z gospodarczego (rolniczego) punktu widzenia, a zasadniczym powodem ich tworzenia jest potrzeba objęcia ochroną niewielkich powierzchniowo, ale cennych pod względem przyrodniczym terenów lub obiektów, które właśnie ze względu na niewielką powierzchnię, jak i zazwyczaj mniejszą rangę ich walorów przyrodniczych, nie mogły być objęte ochroną rezerwatową. Ochroną w formie użytku ekologicznego obejmowane są również miejsca ważne dla funkcjonowania systemu terenów przyrodniczych. Kompetencje do ustanowienia takiej formy ochrony przyrody posiada **rada gminy** w drodze *uchwały*. Projekt uchwały wymaga uzgodnienia z właściwym regio-

nalnym dyrektorem ochrony środowiska. W akcie ustanawiającym formę ochrony rada gminy określa nazwę, położenie, osobę sprawującą nadzór, cele ochrony oraz odnoszące się do danego obiektu (obszaru) lub jego części poddanych ochronie zakazy i ograniczenia. Zniesienie formy dokonywane jest przez **radę gminy** w drodze *uchwały*, po uzgodnieniu z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. Zniesienie może nastąpić w razie utraty przez daną formę wartości przyrodniczych, dla której ją ustanowiono, w razie konieczności realizacji inwestycji celu publicznego, w celu zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego.

4.5. Ustanawianie i znoszenie formy ochrony przyrody w postaci zespołu przyrodniczo – krajobrazowego

Zespół przyrodniczo–krajobrazowy to objęte ochroną z uwagi na walory widokowe i estetyczne fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego (krajobraz kulturowy oznacza przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze). Ta forma ochrony przyrody wykazuje podobieństwo do parku krajobrazowego z uwagi na wartości, które obie formy w swych założeniach mają chronić, ze względu jednak na mniejszy w przypadku zespołów przyrodniczo-krajobrazowych zasięg występowania tych wartości nie dostrzega się potrzeby objęcia ich ochroną w formie zinstytucjonalizowanej pod względem formuły organizacyjno-prawnej, jaką jest park krajobrazowy.

Kompetencje do ustanowienia zespołu przyrodniczo-krajobrazowego posiada **rada gminy** w drodze *uchwały*. Projekt uchwały wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. W akcie ustanawiającym tę formę ochrony rada gminy określa nazwę, położenie, osobę sprawującą nadzór, cele ochrony oraz odnoszące się do danego obiektu (obszaru) lub jego części poddanych ochronie zakazy i ograniczenia. Zniesienie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego dokonywane jest przez **radę gminy** w drodze *uchwały*, po uzgodnieniu z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. Zniesienie może nastąpić w razie utraty przez dany zespół przyrodniczo-krajobrazowy wartości przyrodniczych, dla której go ustanowiono, w razie konieczności realizacji inwestycji celu publicznego, w celu zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego.

4.6. Wprowadzanie zakazów odnoszących się do obiektowych (indywidualnych) form ochrony przyrody

W *uchwale* ustanawiającej daną formę ochrony przyrody (t.j. pomnik przyrody, stanowisko dokumentacyjne, użytk ekologiczny oraz zespół przyrodniczo–krajobrazowy) **rada gminy** określa cele ochrony oraz odnoszące się do danego obiektu (obszaru) lub jego części poddanych ochronie zakazy i ograniczenia. Ustanowione zakazy i nakazy nie mogą wykra-

czać poza uzasadnioną potrzebę chronienia danego obiektu, jak i poza stworzony w art. 45 ustawy o ochronie przyrody wzorzec zakazów wyznaczający dopuszczalny do wprowadzenia reżim ochronny (m.in. zakaz niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru, zmiany sposobu użytkowania ziemi itd.)¹¹. Zakazy nie dotyczą: wykonywania prac na potrzeby ochrony przyrody, realizacji inwestycji celu publicznego w przypadku braku rozwiązań alternatywnych (ale po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody, tj. radą gminy), wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa, likwidowania nagłych zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego i prowadzenia akcji ratowniczych.

5. Obowiązek uwzględniania form ochrony przyrody w planach zagospodarowania przestrzennego

Ustanowienie prawnych form ochrony przyrody o charakterze obszarowym (czyli parku narodowego, rezerwatu przyrody, parku krajobrazowego, obszaru chronionego krajobrazu, obszaru Natura 2000), jak i wskazanych powyżej tzw. obiektowych form ochrony przyrody zgodnie z art. 73 ust. 1 pkt 1 ustawy Prawo ochrony środowiska, musi zostać uwzględnione w planach zagospodarowania przestrzennego, którymi na szczeblu gminy są: miejscowy plan zagospodarowania prze-

strzennego i decyzja o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Istnienie form ochrony przyrody na danym terenie pociąga bowiem za sobą szereg ograniczeń w zakresie gospodarowania przestrzenią.

6. Zadania samorządu terytorialnego o charakterze edukacyjno-informacyjnym

Jednym z istotniejszych zadań administracji samorządowej w ramach obowiązku szeroko rozumianej ochrony środowiska jest także kształtowanie świadomości ekologicznej społeczeństwa, w tym prowadzenie edukacji ekologicznej odnoszącej się do form ochrony przyrody¹², nakierowanej również na działania praktyczne. Adresatem działań edukacyjnych powinna być cała społeczność lokalna, niemniej jednak najważniejszym segmentem działań edukacyjnych są dzieci i młodzież, gdyż jak wynika z doświadczeń, grupa ta jest swoistym przekąźnikiem treści ekologicznych w swoich rodzinach. Administracja samorządowa powinna współdziałać z placówkami oświatowymi, np. wspierać merytorycznie, organizacyjnie i finansowo programy edukacyjne związane z obiektami cennymi przyrodniczo w gminie, udostępniać i popularyzować informacje, w tym także materiały drukowane na temat form ochrony przyrody, zagrożeń przyrody i prośrodowiskowych działaniach powiatu czy gminy. Skuteczną formą przekazywania treści ekologicznych jest połączenie edukacji ekologicznej z organizacją rozrywki społeczności lokalnych - w ramach imprez typu festyny, wystawy, konkursy, wycieczki (np. rowerowe), koncerty itp., przeznaczonych dla całych rodzin.

Krąg edukowanych można znacząco poszerzyć poprzez współpracę administracji samorządowej z mediami (lokalną prasą, rozgłośniami radiowymi, telewizją) w prowadzeniu społecznej kampanii informacyjnej. Właściwie prowadzona przez administrację polityka medialna jest bardzo skutecznym narzędziem przekazywania edukacji, media wywierają bowiem duży wpływ na kształtowanie świadomości społecznej, w tym ekologicznej. Przekazują one wiedzę na temat funkcjonowania, znaczenia i zagrożeń przyrody, ale również informują na bieżąco o problemach i działaniach na rzecz jego ochrony, przekazując treści ekologiczne wraz z informacjami o konkretnych działaniach. Istotne jest także podjęcie

11 W stosunku do pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego mogą być wprowadzone następujące zakazy: 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru; 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztorowym lub przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych; 3) uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby; 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej; 5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodnobotnych; 6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych; 7) zmiany sposobu użytkowania ziemi; 8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu; 9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką; 10) zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych; 11) umieszczania tablic reklamowych.

12 Zob. szerzej: A. Jaworowicz-Rudolf, *Rola administracji publicznej w kształtowaniu świadomości ekologicznej społeczeństwa* [w:] *Misja publiczna. Wspólnota. Państwo. Studia z prawa i administracji. Księga dedykowana pamięci Profesora Michała Kuleszy*, t. II, Wrocław 2016, s. 127-134.

przez administrację współpracy z ekologicznymi organizacjami pozarządowymi. W ostatnich latach istotne znaczenie odgrywa także edukacja ekologiczna oparta o Internet. Internet pozwala na szeroką komunikację społeczną i daje możliwość informowania o podejmowanych przez administrację działaniach - obecnie powszechną praktyką jest zamieszczanie przez administrację na swych stronach internetowych treści z zakresu edukacji ekologicznej w formie krótkich informacji, cytatów fragmentów artykułów prasowych, odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania.

zniesienie może nastąpić jedynie w razie utraty przez daną formę wartości przyrodniczych, dla której ją ustanowiono, w razie konieczności realizacji inwestycji celu publicznego, w celu zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego – przesłanki zniesienia nie są zatem dowolne. Z drugiej strony wiele samorządów jest aktywnie zaangażowanych w działania na rzecz ochrony przyrody, upatrując w tym korzyści i to nie tylko dla społeczności lokalnej, ale także traktując działania na rzecz przyrody jako element kreowania pozytywnego wizerunku. Trend ten powinien się rozwijać.

Podsumowanie

Problematyka prawnych form ochrony przyrody jest tematem wieloaspektowym i bardzo rozległym treściowo, ale z uwagi na ograniczenia objętościowe i temat wiodący niniejszego opracowania, rozważania zostały zawężone jedynie do zagadnień wskazujących na rolę organów samorządu terytorialnego w analizowanym obszarze. Podsumowując należy stwierdzić, iż najistotniejszymi zadaniami i kompetencjami samorządu terytorialnego odnoszącymi się do form ochrony przyrody są:

- zadania związane z obejmowaniem zasobów, tworów i składników przyrody poszczególnych prawnymi formami ochrony przyrody,
- ustalanie szczególnego reżimu prawnego opartego na systemie ograniczeń lub zakazów w korzystaniu z określonej formy ochrony przyrody,
- działania wykonawcze polegające na dbałości o istniejące formy ochrony przyrody, w szczególności pomniki przyrody,
- prowadzenie edukacji ekologicznej ukierunkowanej na formy ochrony przyrody, podejmowane działania ochronne, zakazy i ograniczenia związane z istnieniem cennych przyrodniczo obszarów i obiektów na danym terenie.

Analiza danych statystycznych odnoszących się do korzystania przez organy samorządu terytorialnego do uprawnień w zakresie ustanawiania obiektowych form ochrony przyrody pozwala na sformułowanie wniosku, iż samorząd obecnie dosyć niechętnie decyduje się na objęcie tworów przyrody formułą ochronną. Powody takiego stanu rzeczy są dwojakie. Po pierwsze, objęcie obiektu przyrodniczego ochroną prawną w formie ustanowienia np. pomnika przyrody oznacza, że nadzór nad jego utrzymaniem i pielęgnacją odbywa się na koszt gminy. Po drugie zaś, zniesienie formy dokonywane jest przez radę gminy w drodze uchwały, ale po uzgodnieniu z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska, co oznacza, że regionalny dyrektor ochrony środowiska musi wyrazić zgodę na zniesienie, a to rodzi obawy o znaczne ograniczenie samodzielności decyzyjnej gminy. Ponadto, jak już wskazywano,

Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego powstał w 2015 r.
Jest państwową jednostką budżetową podległą MSWiA.
Działa na rzecz dalszej profesjonalizacji samorządu terytorialnego i administracji publicznej.

EKSPERTYZY NIST, ul. Zielona 18, Łódź 90-601
Sekretariat tel. +48 42 633 10 70
e-mail: sekretariat@nist.gov.pl